

АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Проведено аналіз демографічної ситуації в Україні, на основі чого встановлено тенденцію та динаміку головних демографічних показників за 1992–2015 рр. За основу для аналізу були взяті показники кількості народжених та померлих, що відображається на природному прирості чи скороченні загальної кількості населення. Було проаналізовано та встановлено закономірність та динаміку таких основних індикаторів демографічної ситуації, як народжуваність та дитяча смертність.

Ключові слова: демографічна ситуація, демографічні показники, природний приріст, скорочення, населення, рівень народжуваності та смертності.

THE ANALYSIS OF DEMOGRAPHIC SITUATION IN UKRAINE

The analysis of the demographic situation in Ukraine on the basis of which the trend and dynamics of major demographic indicators were found out for the period 1992–2015 years has been carried out. The basis for the analysis are the births and deaths rates that reflects on natural increase and reduction of the total population. The consistent pattern and trends of major demographic indicators as birth and infantine mortality rates have been analyzed. Besides that the dynamics of the number of existing and permanent population were determined. The changes in the population structure by place of residence and age have been carried out. The analysis that was performed allows to characterize and estimate the demographic situation in Ukraine and reveals that in general, the situation is ambiguous.

Key words: demographic situation, demographic indicators, natural increase, reduce, population, births and deaths rates.

Постановка проблеми. Головним чинником та рушієм соціально-економічного розвитку країни є її населення, яке, з одного боку, є складовою продуктивних сил та трудових ресурсів держави, а з іншого – споживачем товарів та послуг, де головну роль відіграє все наявне, а не лише працездатне населення. Для аналізу та розгляду впливу населення на основні процеси та розвиток в країні потрібно дати його чітку соціально-економічну характеристику за такими ознаками, як відтворення, міграція, чисельність, динаміка, склад та структура населення країни. Аналіз на основі головних демографічних показників, таких як народжуваність, смертність, шлюбність, розлучуваність, очікувана тривалість життя та міграція, дасть можливість оцінити демографічний стан країни а на основі тенденцій обраних показників спрогнозувати можливий розвиток ситуації у майбутньому та запобігти певним негативним змінам.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз демографічної ситуації в Україні на основі вище вказаних статистичних показників, встановлення основних тенденцій та закономірностей з використанням відповідних аналітичних інструментів та методичних підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. За роки незалежності, особливо в останні роки, демографічна ситуація в країні характеризується усталеною і довготривалою тенденцією до зниження чисельності постійного населення. Таке зменшення кількості населення зумовлене негативним природним приростом та від'ємним сальдо міграції.

В Україні загалом, як з рештою в переважній більшості регіонів, кількість померлих переважає над кількістю народжених, а також число громадян, які залишили межі країни, переважає над числом тих, хто прибув. Якщо розглядати за регіонами, то демографічна ситуація є найгіршою з поміж усіх в східних та північних областях, краща ситуація в західних та південних областях.

Демографічна ситуація в Україні за статево-віковою структурою та складом населення, співвідношенням кількості чоловіків до кількості жінок та вікових груп характеризується тим, що жінки чисельно переважають чоловіків 54% проти 46% відповідно. Крім того продовжується процес старіння населення, що має відображення у зростанні частки людей похилого віку.

В абсолютних цифрах ситуація станом на 2016 р. виглядає таким чином:

5 854 771 осіб молодше 15 років (3 008 785 чоловіків / 2 845 986 жінок);

30 173 933 особи старше 14 і молодше 65 років (14 430 233 чоловіків / 15, 743 700 жінок);

6 588 642 особи старше 64 років (2 166 666 чоловіків / 4 421 550 жінок).

Як ми бачимо, вікова структура населення України має регресивний характер. Це зазвичай зустрічається у високо розвинених країн, де досить високий рівень охорони здоров'я, як і рівень освіти громадян. Внаслідок відносно низькою смертності і народжуваності, населення має високу очікувану тривалість життя. Всі ці чинники, разом з іншими, призводять до старіння та демографічного навантаження на населення країни. Особливої гостроти ця тенденція набуває з точки зору потреб економіки [1].

Скорочення чисельності населення зумовлюється як від'ємним природним приростом, так і міграційним відтоком. Розселення населення по країні характеризується зменшенням питомої ваги

сільського населення і зростанням міського населення (рис. 1).

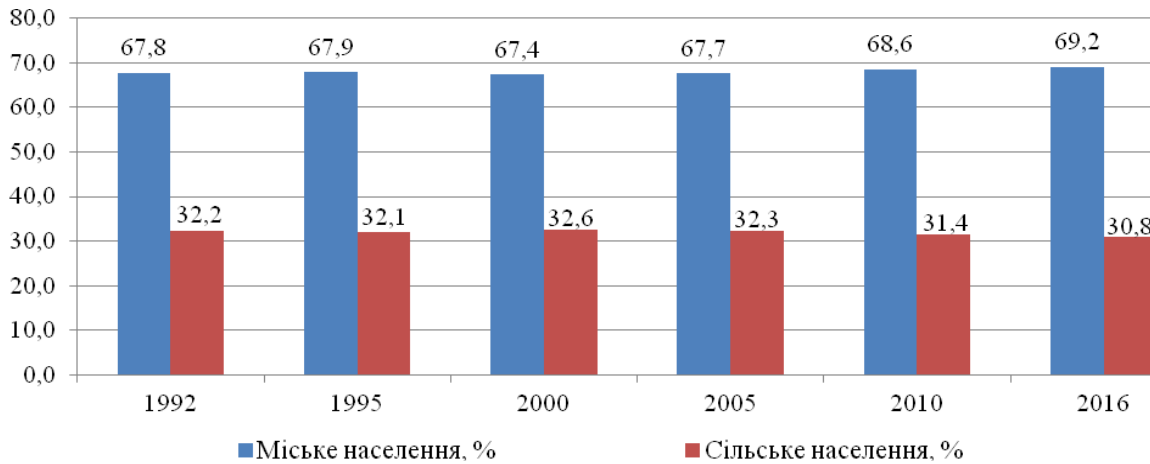

Рис. 1. Питома вага міського та сільського типів населення в Україні [2]

З рис. 1 видно, що кількість міського населення з 1992 року постійно зростає, хоча і повільними темпами. Кількість сільського населення скорочується в основному через виїзд молоді в міста, крім того спостерігається природне зменшення чисельності населення за рахунок перевищення кількості померлих над кількістю народжених.

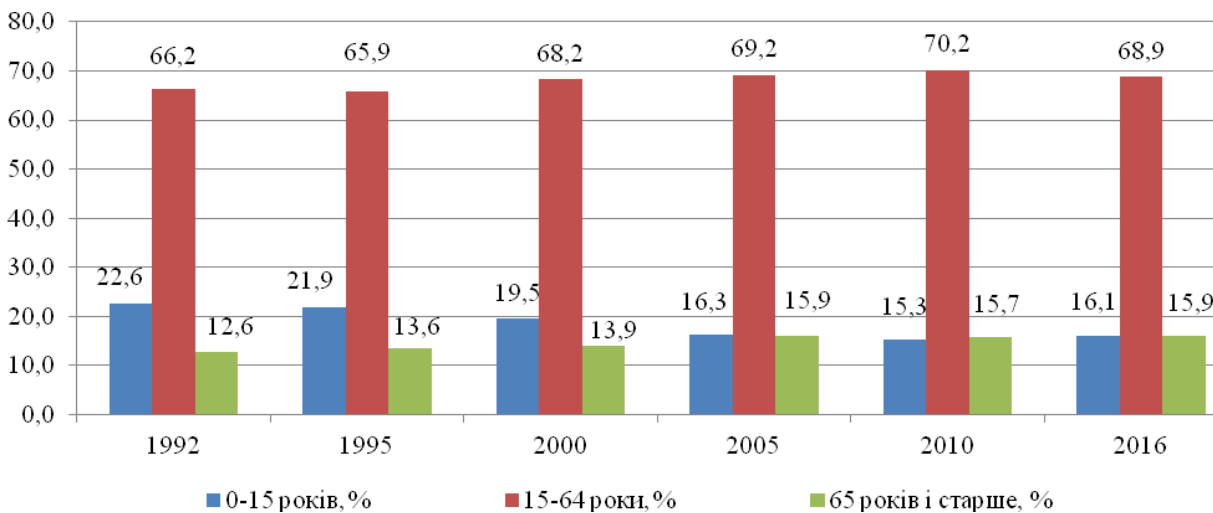

Рис. 2. Структура населення України за віковими групами [2]

З рис. 2 видно, що з часів незалежності до тепер, кількість молоді невпинно знижується, в той час як кількість людей похилого віку в країні зростає. Це свідчить про загострення демографічної ситуації, оскільки смертність перевищує народжуваність. Депопуляція населення безпосередньо спричиняє негативні зміни вікової структури, зниження приросту та трудового потенціалу, зростання демографічного навантаження, що в свою чергу веде до недостатнього забезпечення галузей економіки доступною робочою силою.

Підтвердженням думки є дані ЦРУ в 2015 р. Україна посіла друге місце за показником смертності – 14,46 смертей на 1000 осіб, пропустивши вперед лише Лесото, та 182 місце в світі за показником народжуваності – 10,72 новонароджених на 1000 осіб.

Статистика вкрай негативна, оскільки низький рівень смертності є загально визнаним індикатором здоров'я нації, відзеркалюючи якість життя населення, рівень добробуту і розподіл соціальних і матеріальних благ у суспільстві, стан довкілля, рівень освіти і культури, ефективність профілактики, рівень доступності і якості медичної допомоги тощо. В Україні ж поки ситуація лише погіршується [3].

Рівень народжуваності та смертності прямо впливає на природний приріст та його динаміку розвитку. Як видно з рисунка 3 (дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополь) в Україні з часу незалежності кількість народжуваних постійно падає з майже 600 тис. чоловік в 1992 році, до 411 тис. чоловік в 2015 р. Смертність найбільшою була в кінці 90-х років і на сьогодні не змінилася порівняно з 1992 р. Загалом темпи природного скорочення не такі стрімкі, як в 2005 р., однак все ще великі.

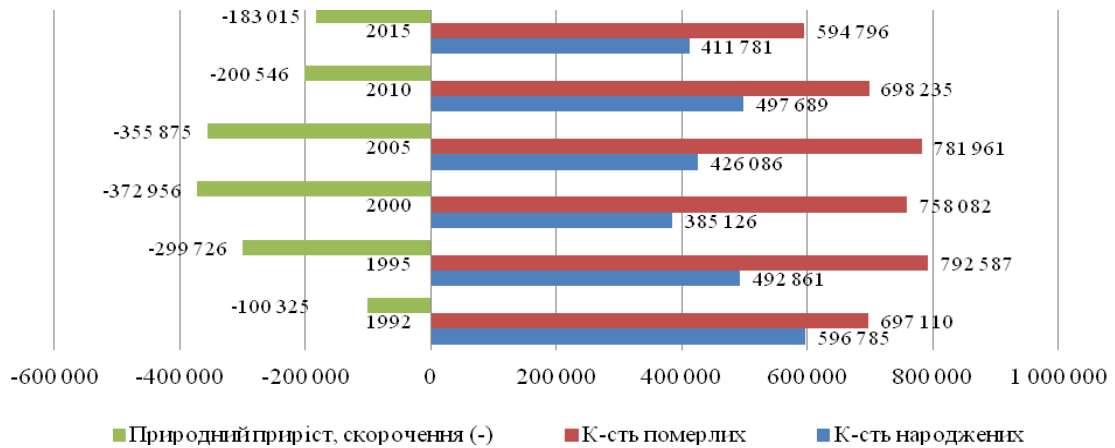

Рис. 3. Зміна кількості народжених, померлих та природний приріст [4]

Перейдемо до розгляду та аналізу показників народжуваності, які головним чином впливають на процеси відтворення населення та його приріст чи скорочення. Для оцінки та аналізу народжуваності розглянемо коефіцієнт народжуваності, показник плідності населення та коефіцієнт і показники дитячої смертності України. Це дасть змогу охарактеризувати середню кількість дітей, яку жінка народила за життя, та середню кількість народжених за рік жінками віком від 15 до 49 р.

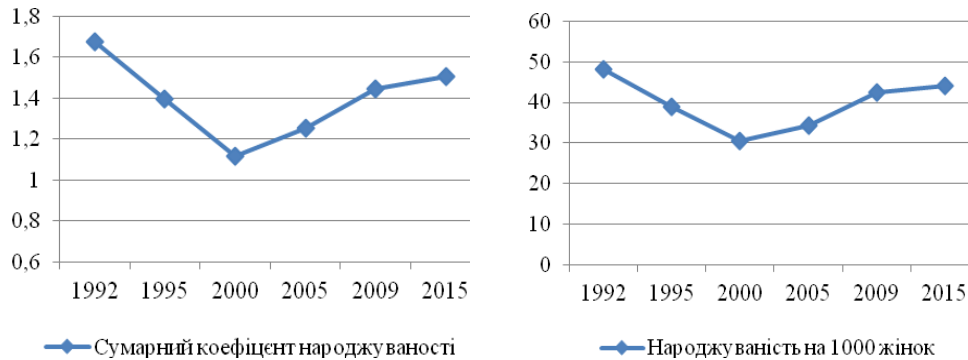

Рис. 4. Динаміка показників народжуваності в Україні [5]

Рис. 4 демонструє, що коефіцієнт народжуваності та показник плідності населення України мають дуже схожу динаміку та тенденцію розвитку. Відмітимо, що два графіка повторюють один одного. Загалом значення показників зменшилось в 2015 р. порівняно з 1992 р. Однак, хорошим сигналом є стабільне зростання показника плідності та сумарного коефіцієнта народжуваності, що безумовно, демонструє позитивні зрушення в демографічній сфері. Проте дана тенденція все ж призупинила темпи росту, а враховуючи нещодавні події в східній частині країни, тренд може призупинити зростання або й взагалі почати спад.

Окрім показників народжуваності, достатньо точними для характеристики, аналізу та оцінки демографічної ситуації в країні є показники смертності серед дітей та коефіцієнтом дитячої смертності на 1000 народжених.

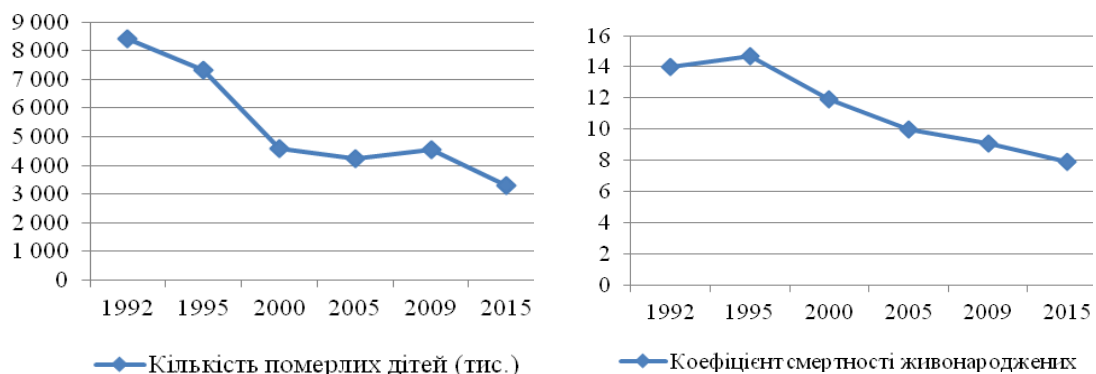

Рис. 5. Показники дитячої смертності у віці до 1 року в Україні [5]

Графіки на рисунку 5 демонструють, що рівень дитячої смертності як в перший рік життя, так і в перші його дні мають позитивну динаміку розвитку. Загалом в 2015 р. дитяча смертність впала майже в 2 рази порівняно з 1992 р. Такі показники все ж не є високими порівняно з країнами ЄС, однак тенденція йде до покращення.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє охарактеризувати та оцінити демографічну ситуацію в Україні. Загалом ситуація є неоднозначною. З одного боку, кількість народжуваних є незмінно низькою, смертність зростає, кількість людей похилого віку теж зростає. З іншої сторони, позитивні зрушення помітні при оцінці сумарного коефіцієнту народжуваності та показників плідності населення. Окрім цього позитивна динаміка спостерігається під час аналізу показників дитячої смертності. Важливим тут є те, що з 1992 р. рівень дитячої смертності впав в 2 рази. Однак, в ході оцінки усіх змін в сукупності, демографічна ситуація є невтішною, а тип відтворення населення є скоріше регресивним.

Література

1. Счетчик населения мира «Население Украины в 2016 году» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://countrymeters.info/ru/Ukraine>
2. Статистичні дані по населенню України / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html
3. Central Intelligence Agency «The World Factbook – Ukraine» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html#up>
4. Природний рух населення / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим Доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ds/pp/pp_u/pp0616_u.html
5. Статистика населения Украины / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим Доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp

Надійшла 13.08.2016; рецензент: д. е. н. Васильківський Д. М.